שָׁם מוֹשַׁב סֵמֶל הַקִּנְאָה הַמַּקְנֶה'. ועוד נאמר (שם ח טז) 'וַיָּבֵא אוֹתִי אֶל חֲצַר בֵּית ה' הַפְּנִימִית, וְהִנֵּה פֶּתַח הֵיכַל ה' בֵּין הָאוּלָם וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ כְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ, אֲחֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה', וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה, וְהֵמָּה מִשְׁתַּחֲוִים קֵדְמָה לַשָּׁמֶשׁ'. מבררת הגמרא: מַמְשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר שעמדו בפתח ההיכל 'וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה' – לצד מזרח, וכי אִינִי יוֹדֵעַ ממילא שֶׁאֲחוֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה'' הבנוי במערב. אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲחוֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה'', מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ פּוֹרְעִין עַצְמָן – מגלים את אחוריהם, וְהָיוּ מַתְרִיזִין – עושים צרכיהם כְּלַפֵּי מַטָּה לכיוון ההיכל. בגלל המעשים הללו, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאַךְ מִיכָאֵל, מִיכָאֵל סָרְחָה אוּמָּתִךְ. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם דַּיּוֹ לַטּוֹבִים שֶׁבָּהֶם – מחל נא לכולם בזכות הצדיקים שבהם. אָמַר לוֹ הקדוש ברוך הוּא, אֲנִי שׁוֹרֵף אוֹתָם וְלַטּוֹבִים שֶׁבָּהֶם – גם הצדיקים יענשו על שלא מיחו בהם. מִיָּד הענישם, שנאמר (שם י ב) 'וַיֹּאמֶר (לְאִישׁ) לָבֻשׁ הַבַּדִּים, וַיֹּאמֶר בֹּא אֶל בֵּינוֹת לַגַּלְגַּל אֶל תַּחַת לַכְּרוּב, וּמַלֵּא חָפְנֶיךָ גַּחֲלֵי אֵשׁ מִבֵּינוֹת לַכְּרֻבִים, וְזָרֹק עַל הָעִיר, וַיָּבֹא לְעֵינָי'. ואכן מִיָּד נאמר (שם י ז) 'וַיִּשְׁלַח הַכְּרוּב אֶת יָדוֹ מִבֵּינוֹת לַכְּרוּבִים אֶל הָאֵשׁ אֲשֶׁר בֵּינוֹת הַכְּרֻבִים, וַיִּשָּׂא וַיִּתֵּן אֶל חָפְנֵי לְבֻשׁ הַבַּדִּים וַיִּקַּח וַיֵּצֵא'.

גבריאל שינה מעט ממה שהצטווה, שהקדוש ברוך הוא אמר שיקח בעצמו את הגחלים ואילו הוא לקחם מידי הכרוב [מלאך] כדי שיצטנן, אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, אִילְמָלֵא לֹא נִצְטַנְּנוּ גֶּחָלִים כשעברו מִיָּדוֹ שֶׁל כְּרוּב לְיָדוֹ שֶׁל גַּבְרִיאֵל, לֹא נִשְׁתַּיְּרוּ מִשּׁוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שָׂרִיד וּפָלִיט.

וּכְתִיב (שם ט יא) 'וְהִנֵּה הָאִישׁ לָבֻשׁ הַבַּדִּים אֲשֶׁר הַקֶּסֶת בְּמָתְנָיו, מַשִּׁיב דָּבָר לֵאמֹר, עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָנִי'. [אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הוֹצִיאוּ לְגַבְרִיאֵל מֵאֲחוֹרֵי הַפָּרֹכֶת, וּמַחְיוּהוּ שִׁיתִּין פּוּלְסֵי דִּנּוּרָא – והיכוהו ששים מכות במקלות של אש. וְאָמְרוּ לֵיהּ, אִי לֹא עַבַדְתְּ – אם לא היית נוטל את הגחלים כלל, לֹא עַבַדְתְּ. כלומר, היו מצדיקים אותך ואומרים שדחית את הדבר אולי יתרצה ה' לישראל. אבל אִי עַבַדְתְּ – כיון שעשית, אֲמַאי לֹא עַבַדְתְּ כְּרַפְקְרוּךְ – מדוע לא נטלת בעצמך כפי שציווך. וְעוֹד, דַּעֲבַדְתְּ – לאחר שהבאת את הפורענות, וכי לֵית לָךְ – אינך יודע שאין מַשְׁכִּין עַל הַפְּקָלָקְלָה – אין שליח חוזר לבשר רע למשלחו, ומדוע השבת שעשית זאת.

לאחר שהוציאו את גבריאל אֵיתוּתֵי [–הביאו] לְדוּבִיאֵל, שהוא שָׂרָהּ דְּפָרְסָאֵי – השר הממונה בשמים על הפרסים, וְאוֹקְמֵיהּ בַּחֲרִיקֵיהּ – והעמידוהו במקומו של גבריאל, וְשִׁמֵּשׁ עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם. הֵיינוּ דִּכְתִיב בדברי גבריאל לדניאל (דניאל י יג), 'וְשַׂר מַלְכוּת פָּרָס עָמַד לְנֶגְדִּי עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם, וְהִנֵּה מִיכָאֵל אַחַד הַשָּׂרִים הָרִאשֹׁנִים בָּא לְעָזְרֵנִי, וַאֲנִי נוֹתַרְתִּי שָׁם אֵצֶל מַלְכֵי פָרָס'. ובשכר זאת יְהַבוּ לֵיהּ – נתנו לדוביאל שלטון על עֶשְׂרִין וְחַד מַלְכֵי, וּפַרְוָוטָא דְּמַשְׁחָא – ועל נמל בים הנקרא נמל המלוכה. אָמַר דוביאל לפמליא של מעלה, כְּתִבוּ לִי לְיִשְׂרָאֵל בְּאַפְרָנָא – כתבו לי שיהיו ישראל משועבדים לאומתי לגבות מהם מס גולגולת, כָּתְבוּ לֵיהּ. עוד ביקש, כְּתִבוּ לִי שאף רַבָּנָן [–החכמים] יהיו בְּאַפְרָנָא, וּכְתָבוּ לֵיהּ. בְּעִידָנָא דְּכָעוּ לְמִיחֲתַם – בשעה שעמדו לחתום על הגזירה, עָמַד גַּבְרִיאֵל מֵאֲחוֹרֵי הַפָּרֹכֶת [לשם גרשוהו] וְאָמַר, וכי ראויים האומות לשלוט בחכמי ישראל, והלא המקרא משבח את החכמים ואומר (תהלים קכז ב) 'שָׁוְא לָכֶם מַשְׁכִּימֵי קוּם, מְאַחֲרֵי שֶׁבֶת, אֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים, כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא'. ודרשו, מַאי 'כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא', אָמַר רַבִּי יִצְחָק אֵלּוּ נְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁאֵף הֵן מְנַדְּדוֹת שֵׁינָה בָּעוֹלָם הַזֶּה כשממתינות לבעליהן שהלכו ללמוד, וְזוֹכוֹת משום כך לָעוֹלָם הַבָּא, וכל שכן שגדול שכרם של התלמידי חכמים עצמם, וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ עָלָיו – על גבריאל. אָמַר גבריאל לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם יִהְיוּ כָּל חַכְמֵי אוּמוֹת הָעוֹלָם בְּכַף מאזנים, וְדָנִיאֵל אִישׁ חֲמוּדוֹת בְּכַף שְׁנִיָּה, וכי לֹא נִמְצָא מַכְרִיעַ אֶת כּוּלָּם. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִי הוּא זֶה שֶׁמַּלְמֵד זְכוּת עַל בָּנַי. אָמְרוּ לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, גַּבְרִיאֵל הוּא. אָמַר לָהֶם יָבֹא. וזהו שֶׁנֶּאֱמַר בדברי גבריאל לדניאל [שהביאה הגמרא לעיל] 'וַאֲנִי בָּאתִי בִּדְבָרֶיךָ',

בזכות שהזכרתיך שבתי לתוך הפרגוד. אָמַר לֵהּ, לֵיעוֹל – יכנס גבריאל, וְאַעֲיֵילוּהוּ – והכניסוהו.

אָתָא גבריאל אַשְׁכְּחֵיהּ – ומצאו לְדוּבִיאֵל דְּנָקֵט לֵיהּ לְאִינַּרְתֵּיהּ בִּידֵיהּ – מחזיק בידו את כתב הגזירה. בָּעָא לְמִרְמָא מִינֵּיהּ – רצה ליטלו ממנו, מיד בַּלְּעָהּ דוביאל. אֵיקָא דְּאָמְרֵי, שמחמת שלימד גבריאל זכות על ישראל, מִיכְתַּב הֲוָה כְּתִיבָא האיגרת, אבל מַיְחֲתֵם לֹא הֲוֵי חֲתִימָא. וְאֵיקָא דְּאָמְרֵי אַף מַיְחֲתֵם נָמֵי הֲוָה חֲתִימָא, אלא כַּדְּבַלְּעֵיהּ מָחֵיק לֵהּ מִינֵּיהּ – כשבלעו דוביאל נמחקה החתימה, וְהֵיינוּ – זו הסיבה, דִּכְמַלְכוּתָא דְּפָרַס אֵיקָא דַּיְּחִיב כַּרְנָא – יש שמשלמים מס כיון שנחתמה הגזירה, וְאֵיקָא דְּלָא יָחִיב כַּרְנָא – ויש שאינם משלמים, כי נמחקה החתימה.

הוסיף גבריאל ואמר לדניאל (שם י ב) 'וַאֲנִי יוֹצֵא וְהִנֵּה שַׂר יָוָן בָּא' – כאשר יגיע זמנה של מלכות יון למלוך, אצא על כרחי, לפי שכבר נגזרה גזירה ושר יון יבוא במקומי. עָוֵי עָוֵי – צעק גבריאל וצווח על כך שלא ימשלו יון בישראל, וְלֵיכָּא דַּאֲשָׁגַּח בֵּיהּ – ולא נשמעו דבריו].

הגמרא חוזרת לברר את המקור שמניעת רחיצה היא עינוי ואסורה ביום הכפורים: וְאִי בָּעֵית אֵימָא – אם תרצה אמור, רְחִיצָה דְּאִיקְּרֵי עִנּוּי מְנָא לָן – מדיוקן למדנו שמניעה מרחיצה נקרא עינוי, מַהָכָא, דִּכְתִיב בדברי שלמה המלך (מלכים א' ב בו) 'וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן אָמַר הַמֶּלֶךְ, עֲנָתֹת לְךָ עַל שָׂדֶיךָ, כִּי אִישׁ מָוֶת אַתָּה, וּבַיּוֹם הַזֶּה לֹא אֲמִיתֶךָ כִּי נָשָׂאתָ [אֶת] אֲרוֹן ה' לִפְנֵי דָּוִד אָבִי, וְכִי הִתְעַנִּיתָ בְּכֹל אֲשֶׁר הִתְעַנָּה אָבִי'. למדנו שמה שארע לדוד בעת שברח מאבשלום, נקרא עינוי. וּכְתִיב בֵּיהּ בְּדָוִד באותה שעה (שמואל ב' יז כט) 'כִּי אָמְרוּ הָעָם, רָעֵב, וְעָיֵף, וְצָמֵא בַּמִּדְבָּר', והיינו, 'רָעֵב' מְלֵחֵם 'וְצָמֵא' מַמַּיִם, אבל 'עָיֵף' מַמַּאי – מחמת מה, לָאו, מֵרְחִיצָה – שנמנע מרחיצה, ומכאן שהמניעה מרחיצה נחשבת עינוי.

דוחה הגמרא: וְדִילְמָא מְנַעְלַיְלַת הַסַּנְדָּל – שמא דוד היה עיף מחמת שלא נעל מנעלים. אֶלָּא אָמַר רַבִּי יִצְחָק מֵהָכָא נלמד ש'עיף' הוא ממניעת רחיצה, שנאמר (משלי כה כה) 'מַיִם קָרִים עַל נֶפֶשׁ עֲיֵפָה', הרי שכל זמן שלא רחץ הנפש עיפה. מקשה הגמרא: וְדִילְמָא עיפה הנפש כי נמנעה מִשְׁתֵּיָה. מתרצת הגמרא: מִי כְּתִיב שהמים באו 'בְּנֶפֶשׁ עֲיֵפָה' דהיינו שתיה, הרי 'עַל נֶפֶשׁ עֲיֵפָה' כְּתִיב, דהיינו רחיצה הבאה על הגוף מבחוץ.

מברר הגמרא: ומניעת נְעִילַת הַסַּנְדָּל מְנָא לָן שהיא עינוי. דִּכְתִיב בדוד כשברח מאבשלום (שמואל ב' טו ל), 'וְדָוִד עֹלֶה בְּמַעֲלֵה הַזֵּיתִים עָלֹה וּבוֹכֶה, וְרֹאשׁ לוֹ חָפוּי, וְהוֹלֵךְ יָחֵף, יָחַף מַמַּאי, לָאו מִנְּעִילַת הַסַּנְדָּל. הרי, שמניעת נעילת הסנדל היה בכלל מה שארע עם דוד, שאותם כינה הכתוב 'עינוי' [כמובא לעיל].

דוחה הגמרא: וְדִילְמָא יחף מִפּוּטְיָא וּמַרְטָקָא – מסוס ושוטו, שלא היה לו על מה לרכב. אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מֵהָכָא, כשהתאבל ישעיה על עשרת השבטים נאמר לו (ישעיה כ ב) 'לֵךְ וּפַתַּחְתָּ הַשַּׂק מֵעָל מָתְנֶיךָ, וְנַעֲלְךָ תַּחֲלִץ מֵעַל רַגְלֶיךָ', וּכְתִיב 'וַיַּעַשׂ כֵּן הָלַךְ עָרוֹם וְיָחֵף'. והרי 'יָחֵף' האמור כאן, מַמַּאי הוא, לָאו מִנְּעִילַת הַסַּנְדָּל, שהרי ישעיה לא היה רגיל לרכב על סוסים. אם כן, אף בדוד שנאמר בו 'יחף' מנעילת הסנדל הוא.

דוחה הגמרא: וְאֵימָא 'יחף' האמור בישעיה היינו שחלץ מנעליו הטובים והלך בְּמִנְעָלִים הַמְטוּלָאִים. דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי, אלא יחף כפשוטו, וכי גם 'עָרוֹם' האמור שם תפרש עָרוֹם מַמָּשׁ. אֶלָּא בודאי שהלך בִּבְגָדִים בְּלוּיִים, הָכָא נַמִי שהלך בְּמִנְעָלִים הַמְטוּלָאִים.

אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מֵהָכָא (ירמיה ב כה), 'מִנְעִי רַגְלֵךְ מִיָּחֵף וּגְרוֹנֵךְ מִצְּמָאָה'. שהנביא התריע בישראל, מִנְעִי עַצְמֵךְ מִן הַחֵטְא כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא רַגְלֵךְ לִידֵי יְחִיפָה כשתלכי בגלות, וּמִנְעִי לְשׁוֹנֵךְ מִדְּבָרִים בְּטֵלִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא גְּרוֹנֵךְ לִידֵי צְמָאָה. ומכאן ש'יחף' הוא ללא מנעל כלל, כדרך ההולכים בגלות.

מברר הגמרא: ומניעת תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה דְּאִיקְּרֵי עִנּוּי מְנָא לָן. דִּכְתִיב בדברי לבן ליעקב (בראשית לא נ) 'אִם תְּעַנֶּה אֶת בְּנֹתַי וְאִם תִּקַּח נָשִׁים עַל בְּנֹתָי',

'אִם תְּעַנֶּה' מְתַשְׁמֵישׁ – שתמנע עונתן, 'וְאִם תִּקַּח' מְצָרוֹת – שתשא נשים נוספות עליהן. הרי שמניעת תשמיש עינוי היא.

מקשה הגמרא: וְאֵימָא אֵידֵי וְאֵידֵי מְצָרוֹת – ושמא נאמר ששתי האזהרות הן שלא ישא נשים נוספות, וכך יתפרש הפסוק, אל תענה את בנותי בכך שתקח נשים נוספות. מתרצת הגמרא: מִי כָּתִיב 'אִם תִּקַּח' שאז היה זה פירוש ל'אם תענה', הרי 'וְאִם תִּקַּח' כָּתִיב, ומשמע שאזהרה נוספת היא.

מקשה הגמרא: וְאֵימָא אֵידֵי וְאֵידֵי מְצָרוֹת, אלא שחַד ['אם תקח'] לְצָרוֹת דִּידֵיהּ – לאותן הנשואות אליו כבר, בלהה וזלפה, שלא יעשה אותן גבירות שוות ללאה ורחל, וְחַד ['ואם תענה'] לְצָרוֹת דְּאַתְיָין לֵיהּ מֵעָלְמָא – שלא ישא עליהן נשים אחרות. ובכך יתפרש 'אם תענה' דְּוַמְיָא – באותו ענין דְּ'אִם תִּקַּח'. מתרצת הגמרא: מִי כָּתִיב 'אִם תִּקַּח וְאִם תְּעַנֶּה', שאז אפשר לפרש שתחילה הזהירו שלא יקח נשים זרות, שיותר קשה לאשה לקבלן, ורק אחר כך הזהיר אפילו על בלהה וזלפה, שאף על פי שאינן זרות, עדיין קשות הן לאשה. הלא 'אִם תְּעַנֶּה וְאִם תִּקַּח' כָּתִיב, ואין דרך בני אדם להזהיר על הקל תחילה ואחר כך על הקשה.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי, הָא תַּשְׁמִישׁ גּוּפֵהּ אֵיקָרֵי עִנּוּי – הרי התשמיש עצמו נקרא עינוי, ולא מניעתו, דִּכְתִיב במעשה שכם עם דינה (בראשית לד ב) 'וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ וַיְעַנֶּהָ'. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ, אף הָתָם הכוונה שֶׁעִינָּהּ מֵבִיאוֹת אֲחֵרוֹת – שלאחר שבא עליה והתאוותה לו, שוב נמנע ממנה בשאר הימים.

ברייתא בענין דיני רחיצה ביום הכפורים: תָּנוּ רַבָּנָן, אָסוּר לְרַחוֹץ אפילו מְקֻצַת גּוּפוֹ, כְּשם שאסור לרחוץ את כָּל גּוּפוֹ. וְאִם הָיָה מְלוּכְלָךְ בְּטִיט וּבְצוֹאָה, רוֹחֵץ כְּדַרְכּוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לאיסור, כי כל רחיצה שאינה לשם תענוג מותרת. וכן אָסוּר לָסוּךְ אפילו מְקֻצַת גּוּפוֹ כְּכָל גּוּפוֹ. וְאִם הָיָה חוֹלֶה אוֹ שֶׁהָיוּ לוֹ חֲטָטִין [–פצעים] בְּרֹאשׁוֹ, שאין סיכתו לתענוג אלא לרפואה, סָךְ כְּדַרְכּוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

תָּנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, מְרִיחָה [–רוחצת] אִשָּׁה את יָדָהּ הָאַחַת בַּמַּיִם ביום הכפורים, וְנוֹתֶנֶת עמה פַּת לְתִינוֹק וְאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לאיסור רחיצה. אָמְרוּ עָלָיו עַל שַׁמַּאי הַזָּקֵן, שֶׁלֹּא רָצָה [שנמנע] לְהַאֲכִיל את בנו הקטן ביום הכפורים אפילו בְּיָדוֹ אַחַת, כי סבר שאפילו יד אחת אסור לרחוץ כדי להאכיל את התינוק. וְנָזְרוּ עָלָיו חכמים לרחוץ ולְהַאֲכִיל בִּשְׁתֵּי יָדַיִם, כדי שילמדו העם שמותר ליטול לצורך זה. מבררת הגמרא: מַאי מַעֲמָא התירו רחיצה זו, אָמַר אַבַּיֵי מִשּׁוּם שִׁיכְרָא – שמו של שד המשרה רוח רעה על הידים שלא נטלן שחרית, וכשנוגע בלחם מעביר את הרוח על הלחם, וסכנה לאכלו.

ברייתא השונה אופן שמותר לרחוץ ביום הכפורים: תָּנוּ רַבָּנָן, הַהוֹלֵךְ ביום הכפורים לְהַקְבִּיל פְּנֵי אָבִיו אוֹ פְּנֵי רַבּוֹ אוֹ פְּנֵי מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ בחכמה, עוֹבֵר עַד צַוָּארוֹ בַּמַּיִם כשצריך לכך, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ משום איסור רחיצה, לפי שאין כוונתו לתענוג אלא לדבר מצוה.

מסתפקת הגמרא: אִיבָּעֵיָא לְהוּ, הֲרַב שהולך אֶצֶל תַּלְמִידוֹ, מַאי – האם מותר לו לעבור בנהר. פושטת הגמרא: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב יִצְחָק בַּר בָּר חָנָה, אָנָא חֲוִיתֵיהּ [–אני ראיתיו] לְזֵעִירִי, דְּאָזַל לְגַבֵּי [–אצל] רַב חִייָא בַּר אַשִׁי תַּלְמִידֵיהּ, ועבר בדרכו במים. רב אשי דוחה את הראיה: רַב אַשִׁי אָמַר, במעשה הֲהוּא, רַב חִייָא בַּר אַשִׁי התלמיד הוּא דְּאָזַל לְגַבֵּי זֵעִירִי רַבֵּיהּ, לפיכך אין מכאן ראיה שגם לרב מותר לעבור במים.

אופנים נוספים שמותר לעבור במים ביום הכפורים: רָבָא שָׁרֵא – התיר לִבְנֵי עֲבַר יַמְּנָא [שם מקום] לְמֵעֲבַר בְּמַיָּא לְנִטְווֹרֵי פֵּירֵי – לעבור במי הנהר ביום הכפורים כדי לשמור על פירותיהם. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרָבָא, תָּנֵיא ברייתא דְּמַסַּיֵּיע לָךְ, שׁוֹמְרֵי פֵּירוֹת עוֹבְרִין עַד צַוָּארָן בַּמַּיִם ביום הכפורים, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין משום איסור רחיצה.

רַב יוֹסֵף שָׁרֵא לְהוּ לִבְנֵי בֵּי תַּרְבּוּ [שם כפר], לְמֵעֲבַר בְּמַיָּא ביום הכפורים לְמֵימֵי לְפֵירְקָא – כדי לבוא לדרשת הרב. אבל לְמֵימַל – לחזור לביתם, לֹא שָׁרֵא לְהוּ, לפי שאין זו מצוה. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, אִם כֵּן שאינך מתיר להם לחזור, אַתָּה מְכַשְּׁלָן בכך לֶעָתִיד לָבֹא – לשנה הבאה, שימנעו מלבוא לדרשה לפי שאינם יכולים לחזור לביתם, אלא יש להתיר להם גם לשוב. אִיבָּא דְּאָמְרֵי שהמעשה היה להיפך, שרב יוסף שָׁרֵא לְהוּ לְמֵימֵי וּשְׁרֵא לְהוּ לְמֵימַל – התיר להם לבוא לדרשה והתיר להם אף ללכת אחריה לביתם. וְאָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, בִּשְׁלָמָא לְמֵימֵי לְחֵיֵי – דבר זה, שהתרת להם לבוא, מובן, כי יש בו מצוה, אֶלָּא לְמֵימַל מַאי מַעֲמָא התרת. והשיב רב יוסף, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא מַכְשֵׁילָן לֶעָתִיד לָבֹא.

רַב יְהוּדָה וְרַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יְהוּדָה, חֲווּ קָיְימֵי אֲגוּדָא – עמדו על שפת דְּנָהַר (פָּפָּא), אַמַּבְרָא דְּחַצְדֵּד – במקום מעבר הנהר מול העיר חצדד, וַהֲוָה קָאֵי [–עמד] רַמֵּי בַּר פָּפָּא מֵהַהֵּוא גִּיסָא – מעברו השני של הנהר. רָמָא לְהוּ קָלָא – הרים רמי בר פפא קולו, ושאלם מַהוּ לְמֵיעְבַר את הנהר לְמֵימַל שְׁמַעְתָּא – לבוא אצלכם לשאול הלכה. אָמַר לֵיהּ רַב יְהוּדָה, רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, עוֹבֵר – מותר לעבור את הנהר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא יָדוֹ מִתַּחַת חֻפַּת [–שפת] חֲלוּקּוֹ. כלומר, שלא יגביה שולי החלוק על זרועו שלא ירטב, שאינו נראה כמלבוש אלא כמשא, ואסור משום מלאכת הוצאה. אִיבָּא דְּאָמְרֵי, אָמַר לֵיהּ רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יְהוּדָה [ולא רב יהודה], תָּנִינָא בברייתא [ולא בשם רב ושמואל], עוֹבֵר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא יָדוֹ מִתַּחַת חֻפַּת חֲלוּקּוֹ.

מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף, וּבְחוֹל, כִּי הַאי גַּוְנָא שהמים מגיעים עד צווארו ויש סכנה שלא ישטפוהו המים, מִי שָׁרֵי – האם מותר לעבור בהם, וְהַכְתִיב – והרי בנבואת יחזקאל, כשהראהו המלאך את הנחל שיצא לעתיד לבוא מבית קודש הקדשים, כתוב בתחילה (יחזקאל מז ג) 'וַיָּמֶד אֶלֶף בָּאַמָּה וַיַּעֲבִרֵנִי בַּמַּיִם מֵי אֲפִסִים' – מדד המלאך אלף אמה ממקום יציאת הנחל, ולא העמיקו המים אלא עד הקרסוליים. ודרשו בברייתא, מִכָּאן, שֶׁמּוּתָּר לַעֲבוֹר במים המגיעים עַד אֲפִסִים. אחר כך נאמר (שם מז ד) 'וַיָּמֶד אֶלֶף וַיַּעֲבִרֵנִי בַּמַּיִם מַיִם בִּרְכָיִם' – וכשהעבירני המלאך באלף אמה השניות העמיקו המים עד הברכיים, ודרשו, מִכָּאן, שֶׁמּוּתָּר לַעֲבוֹר עַד בִּרְכַּיִם. ואחר כך נאמר 'וַיָּמֶד אֶלֶף וַיַּעֲבִרֵנִי מֵי מָתְנָיִם' – וכשהעבירני באלף אמה השלישי הגיעו המים עד המתנים, ודרשו, מִכָּאן שֶׁמּוּתָּר לַעֲבוֹר עַד מָתְנַיִם. אבל מִכָּאן וְאֵילָךְ נאמר (שם מז ה) 'וַיָּמֶד אֶלֶף נַחַל אֲשֶׁר לֹא אוּכַל לַעֲבֹר', ולמדנו שאסור לעבור במים המגיעים מעל המתנים. אָמַר אַבַּיֵי, שַׁאנִי נַחַל – הנחל היוצא מקדש הקדשים שונה, דִּדְרִדְיֵי מַיָּא – שמימיו שוטפים בחזקה וסכנתו מרובה, אבל שאר נחלים מותר לעבור בהם.

הברייתא דורשת את המשך הפסוק: יָכוֹל יַעֲבִירֶנּוּ – יכול הייתי לומר שיהא מותר לעבור את אותו נחל בְּסִירְחוֹי – בשחיה, תַּלְמוּד לוֹמַר בהמשך הפסוק 'כִּי נָאוּ הַמַּיִם מֵי שָׁחוּ', שיוטבא – שחיה, שֶׁכֵּן בני אדם קוֹרִין לְשַׁיַּיטָא – אדם ששוחה, סַיָּחָא. והיינו, שהמים הגיעו לגובה שאין לעוברו אלא בשחיה. ומשמע, שמחמת חוזק מרוצתו של הנחל הזה, אף בשחיה אין לעוברו.

ממשיכה הברייתא: יָכוֹל יַעֲבִירֶנּוּ בְּבוּרְיוֹ – ספינה קְטַנָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר בהמשך הפסוק: אֲשֶׁר לֹא תֵעָבֵר בְּתוֹכוֹ – שכן כְּתִיב הָכָא 'בַּל תִּלֹּךְ בּוֹ אֳנִי שָׁיט', וּכְתִיב הָתָם (איוב א ז) בתשובת השטן להקדוש ברוך הוא שהוא בא מִשּׁוּט בָּאָרֶץ', ואם כן יתפרש הפסוק כך, שלא ילך בנחל מי שנקרא 'שיט', היינו השטן שהוא מלאך המות.

עוד בענין נחל: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פָּזִי, אַף מַלְאַךְ הַמָּוֶת אֵין לוֹ רְשׁוּת לַעֲבוֹר בְּתוֹכוֹ. שכן כְּתִיב הָכָא 'בַּל תִּלֹּךְ בּוֹ אֳנִי שָׁיט', וּכְתִיב הָתָם (איוב א ז) בתשובת השטן להקדוש ברוך הוא שהוא בא מִשּׁוּט בָּאָרֶץ', ואם כן יתפרש הפסוק כך, שלא ילך בנחל מי שנקרא 'שיט', היינו השטן שהוא מלאך המות.

עוד בענין נחל: אָמַר רַבִּי פִּנְחָס מְשׁוּם רַב הוּנָא צְפוֹרָאָה [–מציפורי], הַמַּיָּן הזה הַיּוֹצֵא מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, בַּתְּחִילָּה היה קילוחו דק מאוד וּדוֹמֶה לְכַרְעֵי חֲגָבִים, וּבְיָון שֶׁהִגִּיעַ לְפֶתַח הֵיכָל נַעֲשָׂה עבה כְּחוּט שֶׁל שְׁתִי, בְּיָון שֶׁהִגִּיעַ לְאוּלָם נַעֲשָׂה עבה כְּחוּט שֶׁל עֵרֶב [העבה מחוט של שתי], בְּיָון שֶׁהִגִּיעַ אֶל פֶּתַח עֲזָרָה נַעֲשָׂה קילוחו עבה כְּפִי פַּךְ קָטָן – כזרם הנשפך מכד קטן. וְהֵיכִי דִּתְנַן (מידות פ״ב מ״ז), רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, מַיִם